

Вплив оцінки використання виробничих запасів на підприємстві для ухвалення ефективних управлінських рішень

Беляєва Л.А.

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Кучма Л.О.

менеджер по роботі з простроченою заборгованістю
ПАТ КБ «Приватбанк»

У статті досліджена ефективність використання виробничих запасів на конкретному виробничому підприємстві. Проаналізовано тенденції змін складових виробничих запасів, надано рекомендації щодо удосконалення системи аналітичного забезпечення ефективного використання їх у ДНВП «Об'єднання Комунар», що дозволить підвищити ефективність діяльності підприємства і забезпечити його стабільний фінансовий стан.

Ключові слова: виробничі запаси, оборотні активи, коефіцієнт закріплення, обертання, тривалість обороту, матеріаломісткість, матеріаловіддача, рентабельність.

Belyaeva L.A., Kuchma L.O. ВЛИЯНИЕ ОЦЕНКИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАПАСОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ ДЛЯ ПРИНЯТИЯ ЭФФЕКТИВНЫХ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ

В статье исследована эффективность использования производственных запасов на конкретном действующем предприятии. Проанализированы тенденции изменения структуры и состава производственных запасов, предложены рекомендации относительно усовершенствования системы аналитического обеспечения для эффективного использования их в ГНПП «Объединение Коммунар», которые позволят повысить эффективность деятельности предприятия и обеспечить его стабильное финансовое состояние.

Ключевые слова: производственные запасы, оборотные активы, коэффициент закрепления, оборота, длительность оборота, материалоемкость, материалотдача, рентабельность.

Belyaeva L.A., Kuchma L.O. IMPACT OF THE PRODUCTION STOCKS ASSESSMENT AT THE ENTERPRISE FOR EFFECTIVE MANAGEMENT DECISIONS

The article investigates the efficiency of the production stocks use at a particular manufacturing enterprise. The tendencies of changes in production stocks components are analyzed, recommendations for improving the analytical support system are provided for their effective use in SSPE "Komunar Association". This will improve the enterprise efficiency and ensure its stable financial condition.

Keywords: production stocks, current assets, fixing ratio, rotation, turnover time, material consumption, material productivity, profitability.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні в Україні особливе місце в системі управління господарською діяльністю займають виробничі запаси, що зумовлюється значною кількістю і широким спектром використання. Тому збереження й ефективність обігу виробничих запасів вимагає здійснення аналізу на системній основі. Головними питаннями на кожному підприємстві є конкурентоспроможність на активному ринку та запобігання банкрутства. Тому важливим елементом діяльності підприємства є наявність постійного контролю за рівнем виробничих запасів, а також аналіз використання,

що поглиблює пошуки резервів підвищення ефективності виробництва.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання сутності виробничих запасів із різним ступенем теоретичного і практичного висвітлення розглядали такі вітчизняні науковці та практики, як О. Бурбело [1], О. Крушельницька [2], Р. Хом'як [3], Л. Беляєва [4], С. Михалевич [5] та інші. Слід зазначити, що не повністю знаходиться відображення у наукових працях доцільність здійснення та особливості аналізу в управлінні виробничими запасами. Більшість науковців уважають, що аналіз виробничих запасів будь-якого

суб'єкта господарювання має здійснюватися в розрізі таких трьох ключових напрямів, як аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами, аналіз використання виробничих запасів та аналіз впливу матеріальних ресурсів на виробничі результати підприємства. Тому досі залишається актуальним питання щодо ефективності використання запасів підприємством, тобто економії витрат на виробництво.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є вивчення наявності виробничих запасів, аналіз і ефективність використання, а також надання практичних рекомендацій щодо удосконалення раціонального та ефективного застосування в господарській діяльності у Державному науково-виробничому підприємстві «Об'єднання Комунар» (далі – ДНВП «Об'єднання Комунар»), яке знаходиться у м. Харків і є підвідомчим Національному космічному агентству України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значне місце в організації аналітичної роботи належить визначенню змісту і послідовності окремих її етапів, оскільки результативність аналізу господарської діяльності залежить від його правильної організації. Тому аналітичний процес доцільно уявити у вигляді певної послідовності однорідних за змістом робіт, які дадуть змогу систематизувати та оптимізувати методику, зменшити трудомісткість аналітичних процедур і підвищити одержуваний ефект. Аналіз забезпеченості підприємства запасами та ефективність використання складається з шести взаємопов'язаних блоків: визначення мети та завдання при проведенні аналізу, об'єктів і суб'єктів, що його здійснюють, визна-

чення системи показників і джерел інформації, методів оброблення економічної інформації, узагальнення і реалізації результатів.

Аналіз забезпечення підприємства виробничими запасами є важливим інструментом у системі управління ресурсним потенціалом суб'єкта господарювання, тому для визначення ефективності використання виробничих запасів за допомогою даних фінансової звітності та бухгалтерського обліку були проаналізовані показники діяльності ДНВП «Об'єднання Комунар».

Наявність як виробничих запасів, так і запасів в цілому за звітний та попередні роки наведена у таблиці 1, а на рисунку 1 відображено динаміку складу виробничих запасів.

Важливо зазначити, що зростання вартості сировини та матеріалів повинно бути обґрунтованим межами виробничо-господарської діяльності підприємства, інакше підприємство втрачає можливість ефективної платоспроможності.

Інформація про наявність та рух виробничих запасів узагальнена в бухгалтерському обліку на активному рахунку 20 «Виробничі запаси», до якого відкривається 9 субрахунків відповідно до Інструкції до Плану рахунків [6], далі вся інформація відображається в балансі. Для більш детального аналізу виробничих запасів використовують дані синтетичного та аналітичного обліку.

Вагоме значення має динаміка складу і структури виробничих запасів ДНВП «Об'єднання Комунар», дані та результати наведено у аналітичній таблиці 2.

Показники таблиці 2 свідчать, що частка виробничих запасів постійно змінюється, збільшення обсягу виробничих запасів у сировини та матеріалів

Таблиця 1

Наявність запасів на ДНВП «Об'єднання Комунар», тис. грн.

Склад запасів	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+;-) 2017 р. від	
				2015 р.	2016 р.
Виробничі запаси: – сировина і матеріали	22906	22129	23003	97	874
– купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби	39733	30796	26213	-13520	-4583
– паливо	344	500	322	156	-178
– запасні частини	929	942	853	-76	-89
Малоцінні та швидкозношувані предмети	7352	4944	4985	-2367	41
Незавершене виробництво	117086	103135	78976	-38110	-24159
Готова продукція	9916	8597	3712	-6204	-4885
Товари	1332	201	150	-1182	-51
Разом	199598	171244	138214	-61384	-33030

Джерело: визначено автором за даними звітності [8]

вині і матеріалах із 32,1% у 2015 році до 41,5% у звітному році є позитивним фактом, водночас спостерігається зменшення питомої ваги по комплектувальним виробам із 55,8% до 47,3% у 2017 році. Значний вплив запасів на показники ліквідності підприємства вимагає особливої уваги та контролю за їх наявністю.

Ефективність управління виробничими запасами на підприємстві визначається таким показником, як оборотність. Він визначає кількість оборотів запасів і дозволяє виявити резерви зростання виробництва продукції. Чим швидше обертаються оборотні ресурси, тим менше їх потрібно в запасі для забезпечення того ж обсягу виробництва. Оборотність запасів у ДНВП «Об'єднання Комунар» наведено в таблиці 3.

Аналіз впливу факторів на зміну показників оборотності запасів у ДНВП «Об'єднання Комунар» свідчить про те, що у 2017 році кое-

фіцієнт оборотності запасів склав 2, що на 0,631 більше рівня 2015 р. та на 0,634 більше ніж у 2016 році. Так, на збільшення коефіцієнта оборотності запасів у звітному році вплинуло збільшення суми чистого доходу на 52768 тис. грн. (порівняно з 2015 роком) та на 55717 тис. грн. (порівняно з 2016 роком). Зміна показника чистого доходу призвела до збільшення коефіцієнта оборотності запасів на 0,62 у 2015 році та на 0,36 у 2016 році. Водночас зменшення суми середньорічної вартості запасів на 32392 тис. грн. та 30692 тис. грн. відповідно до 2015–2016 років призвело до збільшення коефіцієнта на 0,011 у 2015 році та на 0,274 у 2016 році.

Коефіцієнт тривалості одного обороту у 2017 році склав 182 дні, що менше на 84 дні, ніж у 2015 році та на 85 днів у порівнянні з 2016 роком. Зміна цього показника відбулася

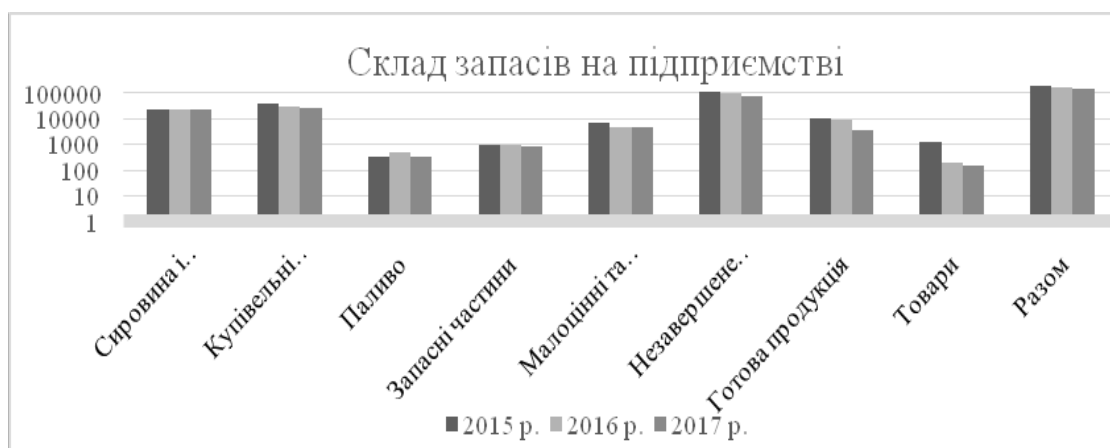

Рис. 1. Забезпеченість ДНВП «Об'єднання Комунар» запасами

Джерело: сформовано автором

Таблиця 2

Склад і структура виробничих запасів у ДНВП «Об'єднання Комунар»

Показники	2015р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення (+;-) 2017 р. від			
							2015 р.		2016 р	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Виробничі запаси, а саме:	71264	100	59311	100	55376	100	-15888	-	-3935	-
сировина і матеріали	22906	32,1	22129	37,3	23003	41,5	97	9,4	874	4,2
купівельні напівфабрикати та комплектувальні вироби	39733	55,8	30796	51,9	26213	47,3	-13520	-8,5	-4583	-4,6
паливо	344	0,5	500	0,9	322	0,7	-22	0,2	-178	-0,2
запасні частини	929	1,3	942	1,6	853	1,5	-76	0,2	-89	-0,1
нецінні та швидкозношувані предмети	7352	10,3	4944	8,3	4985	9,0	-2367	-1,3	41	0,7

Джерело: визначено автором за даними звітності [8]

Таблиця 3

**Розрахунок впливу факторів на зміну показників оборотності запасів
у ДНВП «Об'єднання Комунар»**

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+;-) 2017 р. від	
				2015 р.	2016 р.
Чистий дохід, тис. грн.	256241	253292	309009	52768	55717
Середньорічна вартість запасів, тис. грн.	187121	185421	154729	-32392	-30692
Коефіцієнти:					
– оборотність запасів	1,369	1,366	2	0,631	0,634
– закріплення запасів	0,73	0,732	0,5	-0,23	-0,232
– тривалість одного обороту запасів	266	267	182	-84	-85
Умовні показники:					
– оборотність запасів	1,38	1,64	X	X	X
– тривалість одного обороту запасів, днів	264	222	X	X	X
– відхилення коефіцієнта оборотності за рахунок зміни:					
а) чистого доходу	X	X	X	0,62	0,36
б) середньорічної вартості запасів	X	X	X	0,011	0,274
– відхилення тривалості одного обороту (днів) за рахунок зміни:					
а) чистого доходу	X	X	X	-82	-40
б) середньорічної вартості запасів	X	X	X	-2	-45

Джерело: розраховано автором за даними звітності [8]

за рахунок збільшення чистого доходу, що призвело до зменшення тривалості одного обороту на 82 дні у 2015 році та на 40 днів у 2016 році, а також за рахунок зменшення суми середньорічної вартості запасів у кожному році коефіцієнт зменшився на 2 дні у 2015 році та на 45 днів у 2016 році. Збільшення обороту запасів протягом періоду дослідження є позитивною тенденцією, оскільки менше коштів відволікається на формування запасів.

Ефективність використання виробничих запасів можна оцінити також за допомогою суми коштів додатково вивільнених з обороту або додатково залучених в оборот для забезпечення виробничої діяльності підприємства, яка визначається за формулою 1:

$$\Delta CO = (b_1 - b_0) * m_1, \quad (1)$$

де b_1, b_0 – оборотність запасів у звітному та базисному періодах;

m_1 – одноденний фактичний оборот у звітному періоді [7].

Можемо зробити висновок про достатньо ефективне управління виробничими запасами на підприємстві у 2017 році, наслідками якого стало вивільнення коштів з обороту в сумі 534,2 тис. грн. та 536,7 тис. грн.

Без належного забезпечення підприємства виробничими запасами неможливе досягнення

ефективних результатів від господарської діяльності. Тому від організації і ведення обліку виробничих запасів залежить точність визначення прибутку підприємства, його фінансовий стан, конкурентоспроможність на ринку та ефективність роботи підприємства в цілому.

Для оцінки ефективності використання як виробничих запасів, так і запасів в цілому, застосовується система таких узагальнювальних показників, як матеріаловіддача, матеріаломісткість і рентабельність. Розраховані показники за аналізовані періоди відображені у таблиці 4.

Відповідно до даних таблиці 4, видно, що у звітному році відбулося збільшення матеріаломісткості продукції на 0,04 грн. і 0,02 у порівнянні з 2015–2016 роками, що зменшує можливість економії матеріальних ресурсів. Збільшення матеріаломісткості можна пояснити зростанням ринкових цін на сировину, матеріали, паливо та невиконанням поставальниками зобов'язань за строками та розмірами поставок.

Показник матеріаловіддачі характеризує кількість виробленої продукції з кожної гривні спожитих матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, палива, енергії й т. ін.). Зменшення цього показника свідчить про зниження ефективності використання виробничих запасів.

Ефективність використання виробничих запасів у ДНВП «Об'єднання Комунар»

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+;-) 2017 р. від	
				2015 р	2016 р.
Обсяг виробленої продукції, тис. грн.	256241	253292	309009	52768	55717
Прибуток від основної діяльності, тис. грн.	46479	26121	19768	-26711	-6353
Середньорічний обсяг запасів, тис. грн.	187121	185421	154729	-32392	-30692
Матеріальні витрати, тис. грн.	80283	83773	108973	28690	25200
Матеріаловіддача	3,19	3,02	2,83	-0,36	-0,19
Матеріаломісткість	0,31	0,33	0,35	0,04	0,02
Рентабельність виробничих запасів, %	24,84	14,09	10,67	-14,17	-3,42

Джерело: визначено автором за даними звітності [8]

Рентабельність є одним із головних показників для визначення ефективності використання виробничих запасів, який характеризує те, наскільки ефективно використовуються кошти інвестовані в запаси. Цей показник у 2017 році (порівняно з 2016 роком) знизився на 3,4, і свідчить про те, що у 2016 році на 1 грн. виробничих запасів припадало 14,09 копійок прибутку від основної діяльності, а у 2017 році спостерігається зниження показника до 10,67 копійок основного прибутку.

Висновки з цього дослідження. Аналіз забезпечення підприємства виробничими запасами та ефективність використання є важливим інструментом у системі управління ресурсним потенціалом суб'єкта господарювання, що допомагає досягати високих кінцевих результатів. Із метою підвищення ефективності використання виробничих запасів слід аналізувати тенденції щодо змін складу, визначати показники, що характеризують ефективність використання цього виду ресурсів, оцінити матеріальну забезпеченість процесу виробництва підприємства сировиною і матеріалами, розрахувати вплив факторів на приріст виробничих запасів та слідкувати за їх раціональним використанням.

Аналіз ефективності використання виробничих запасів у ДНВП «Об'єднання Комунар» за 2015–2017 рр. показав не стійку тенденцію. Спостерігається зростання показника матеріаломісткості та зменшення матеріаловіддачі. Це свідчить про погіршення використання матеріалів, що негативно впливає на ефективність виробництва, а зростання матеріаломісткості на одиницю продукції свідчить про збільшення затрат матеріалів, палива та електроенергії.

Показник рентабельності з кожним роком зменшується, що негативно впливає на діяльність підприємства. Основним джерелом резерву підвищення рівня рентабельності є збільшення кількості реалізованої продукції, що призведе до зростання прибутку і матиме позитивний вплив на цей показник.

Отже, для покращення ефективності використання виробничих запасів, рекомендовано оптимізувати організацію та управління виробництвом; посилити контроль за станом та структурою виробничих запасів; безперебійно постачати підприємство сировиною, матеріалами, паливом, електроенергією; обґрунтувати норми споживання виробничих запасів та вжити заходи щодо економії; вдосконалити управління виробництвом на базі сучасної комп'ютерної техніки; розвинути матеріальну зацікавленість працівників, що сприятиме підвищенню ефективності виробництва.

Кожне підприємство (в умовах жорсткої конкуренції) зацікавлене у зниженні витрат виробництва, на вартість яких впливає кількість та оцінка запасів. Зменшення собівартості продукції дозволить ефективно реалізувати її на внутрішньому та зовнішньому ринках, отримати прибуток і забезпечити стабільний фінансовий стан підприємства.

Застосування на практиці запропонованих напрямів у ДНВП «Об'єднання Комунар» дасть змогу збільшити обсяг випуску товарної продукції, підвищити показник матеріаловіддачі та зменшити матеріаломісткість, а також збільшити прибуток від реалізації і балансовий прибуток, а отже, рентабельність виробничих запасів підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурбело О.А., Зуєва О.І. Оцінка ефективності використання оборотних активів. Економіка АПК. 2008. № 11. С. 50–53.
2. Крушельницька О.В. Управління матеріальними ресурсами: навч. посіб. Київ: Кондор, 2007. 162 с.
3. Хом'як Р.Л., В.І. Лемешівський. Бухгалтерський облік в Україні: навч. посіб. Вид. 7-ме, перероб. і доп. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2008. 1224 с.
4. Belyaeva L.A., Biryuk Y.A. Functions of inventories internal control in the contemporary economy. Science and practice: Collection of scientific articles. – Thorpe-Bowker®, Melbourne, Australia, 2016. 312 p. P. 157–160.
5. Михалевич С. Классификация производственных запасов для эффективной организации учета. Бухгалтерский учет и аудит. 2010. № 4. С. 37–40.
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99/page> (дата звернення: 02.09.2018)
7. Бєляєва Л.А., Пеняк Ю.С., Ментей О.С. Аналітичне забезпечення системи управління виробничими запасами. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць випуск 1(24)/2018. С. 482.
8. Фінансова звітність ДНВП «Об'єднання Комунар». URL: <http://www.nkau.gov.ua/nsau/catalognew.nsf/mainU/46BC117B7408F718C22579A00052878B?penDocument&Lang=U> (дата звернення: 02.09.2018)

REFERENCES:

1. Burbelo O.A., Zueva O.I. (2008) Otsinka efektyvnosti vykorystannia oborotnykh aktyviv [Estimation of the efficiency of use of working assets]. Economy of Agroindustrial complex, no. 11, pp. 50-53.
2. Krushelnyska O.V. (2007) Upravlinnia materialnymy resursamy [Management of material resources] Kyiv: Kondor. (in Ukrainian)
3. Khomiak R.L., V.I. Lemeshivskiy. (2008) Bukhhalterskyi oblik v Ukraini: navch. posib. [Accounting in Ukraine: tutorial] Lviv: National University "Lvivska politekhnik", "Intelekt-Zakhid" (in Ukrainian)
4. Belyaeva L.A., Biryuk Y.A. Functions of inventories internal control in the contemporary economy. Science and practice: Collection of scientific articles. – Thorpe-Bowker®, Melbourne, Australia, 2016. – 312 p. P. 157-160.
5. Mykhalevych S. (2010) Klassyfykatsiya proyzvodstvennykh zapasov dlia efektyvnoi orhanyzatsyy ucheta [Classification of production stocks for efficient accounting] Accounting and auditing, no. 4, pp. 37-40.
6. Ministry of Finance of Ukraine (2018)Instruktsiia pro zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriemstv i orhanizatsii vid 30.11.1999 # 291 [Instruction on the application of the Plan of Accounts of Assets, Capital, Commitments and Business Operations of Enterprises and Organizations of 30.11.1999 # 291] Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99/page>
7. Bieliaieva L.A., Peniak Y.S. Mentei O.S. (2018)Analychne zabezpechennia systemy upravlinnia vyrobnychymy zapasamy. Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky. [Analytical support of the system of management of industrial stocks. Financial and credit activity: problems of theory and practice] Collection of scientific works, vol. 1, no. 24, pp. 71-80.
8. State Research and Production Enterprise "Obiednannia Komunar" (2018) Finansova zvitnist [Financial reporting] Available at: <http://www.nkau.gov.ua/nsau/catalognew.nsf/mainU/46BC117B7408F718C22579A00052878B?penDocument&Lang=U>

Impact of the production stocks assessment at the enterprise for effective management decisions

Belyaeva L.A.

PhD in Economics, Associate Professor,
Kharkiv Educational and Scientific Institute of (SHEI) "Banking University"

Kuchma L.O.

Target Collection Manager of PrivatBank

The main issues at each enterprise are competitiveness in the active market and prevention of bankruptcy. Therefore, an important element of the activity is constant monitoring of production stocks level, as well as an analysis of their use, which makes the reserves search more deep to increase the efficiency of production.

The question of the production stocks nature with varying degrees of theoretical and practical coverage was considered by domestic scientists and practices. But the feasibility of implementation and the peculiarity of analysis in the production stocks management is not fully reflected in scientific works.

It is advisable to carry out the analytical process in the form of a certain sequence of homogeneous content of works, which will allow to systematize and optimize the methodology, reduce the complexity of analytical procedures and increase the received effect.

The article investigates the efficiency of the use production stocks use, the tendencies of changes in production stocks components are analyzed, recommendations for improving the analytical support system are provided for their effective use in State Scientific Production Enterprise "Komunar Association", which is located in the city of Kharkiv and is subordinate to the

National Space Agency of Ukraine. All this will increase the enterprise efficiency and ensure its stable financial condition.

To improve the efficiency of the production stocks use, it is recommended that: optimize organization and production management; uninterrupted supply of raw materials, materials, fuel, electricity to the enterprise; to substantiate the norms of production stocks consumption and to take steps for their saving; to improve production management on the modern computer technology basis; to develop the workers material interest, which will increase the efficiency of production.

In a harsh competition, owners are interested in in reducing production costs, the value of which is affected by the quantity and stock valuation. Reducing the cost of production will allow it to be effectively implemented on the domestic and foreign markets, to generate profit and to ensure a stable financial position of the enterprise.

The practical application of the proposed directions will allow to increase the volume of production of commodity products, increase the indicator of material productivity and reduce material consumption, as well as increase profit and, accordingly, profitability of the enterprise's production stocks.